

Хижняк Євген Сергійович

кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

МІСЦЕ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ВЕРСІЙ У ПЛАНІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ВБИВСТВ

Протиправні кримінальні посягання на життя та здоров'я громадян продовжують залишатися однією з найбільш гострих проблем у сучасній Україні. У методах вчинення умисних вбивств все частіше проглядаються ознаки професіоналізму, планової й ретельної підготовки до злочину, цинізм й жорстокість під час вчинення.

Разом із тим, не рідко, низка обставин не дозволяють правоохоронним органам завчасно протидіяти їх підготовці або ефективно викривати злочинів, чому сприяє наступне.

До першої групи можна віднести «підготовчий блок», тобто обставини, коли правопорушник тримає в тайні від усіх свій злочинний замисел, професійно дотримується правил конспірації під час проведення розвідувальних заходів стосовно вивчення способу життя майбутньої жертви та при вивченні ймовірного місця вчинення вбивства; підготовлює надійні шляхи відходу з місця вбивства та способи «замітання» слідів злочину, знищення або переховування засобів вбивства; створення власного алібі тощо.

До другої групи найбільш суттєвих обставин можна віднести «блок реалізації протиправного задуму», коли особа під час вчинення умисного вбивства використовує допоміжні засоби, які дозволяють довести до кінця задумане: сприятливі для вбивства погодні та ситуативні умови, надійні засоби вбивства, сучасні засоби зв'язку та автотранспорт.

Ураховуючи переважну неочевидність етапів підготовки та вчинення умисних вбивств, третю групу складають обставини, що залежать від осіб,

уповноважених здобувати первинну оперативно-розшукову інформацію й брати участь в оперативно-розшуковому забезпеченні досудового розслідування умисних вбивств. До основних обставин, які не сприяють якісному встановленню причетних до вбивства осіб, як правило, належать недостатній досвід та професійна майстерність оперативних працівників, які беруть участь у розслідуванні умисного вбивства; заходи для встановлення всіх обставин вбивства носять безсистемний характер.

Таким чином, як і в минулому, сучасна практика оперативно-розшукової протидії вчиненню умисних вбивств потребує ефективних підходів, теоретично обґрунтованих рекомендаціями й пропозиціями з отримання первинної інформації про злочин й осіб, які можуть бути до нього причетними.

Своєчасне отримання достовірних первинних оперативно-розшукових даних виступає гарантом отримання інформації, що сприяє процесуальному доведенню вини причетних до умисні вбивства осіб, які стали об'єктами оперативної уваги й виявилися об'єктами кримінального процесу.

Робота зі встановлення осіб, які готували та вчинили умисне вбивство, щодо отримання оперативної інформації, повинна здійснюватися на основі планів, які є організаційною основою комплексного використання оперативно-розшукових сил, засобів й форм.

У свою чергу, план у його пошуково-пізнавальній частині може існувати тільки на основі вибудованих оперативно-розшукових і процесуальних версій. Оперативно-розшукова версія у плануванні роботи оперативного працівника посідає центральне місце і є стрижнем планування слідчих дій.

Саме оперативно-розшукові версії, які висуваються оперативними працівниками, покликані пояснювати те чи інше явище, юридичний факт, ключову обставину. Тому з моменту отримання інформації про навмисне вбивство, що відбулося або готується, процес доказування нерозривно пов'язаний з висуванням оперативно-розшукових версій і побудовою плану досудового розслідування в рамках діяльності слідчо-оперативних груп.

Моделювання та перевірка оперативно-розшукових версій мають зводитися до пояснення початкових висновків у кількох варіантах, кожен із яких можливий у цих умовах.

В умовах неможливості отримання первинної необхідної інформації від жертв і свідків, або недостатнього обсягу первинної інформації для формування істинного припущення про подію навмисного вбивства, отримати інформацію можна лише за допомогою оперативно-розшукових заходів. Таким чином, оперативно-розшукові версії пронизують увесь процес документування злочину.

Підставою висування оперативно-розшукових версій служить інформація, отримана у процесі проведення ініціативних пошукових заходів, завдань слідчого або за повідомленнями чи заявами громадян (організацій) про злочини, що готують або вчиняються.

Як показує практика, оперативно-розшукові версії формуються при отриманні початкових даних на стадії огляду місця події. Проте на цьому етапі слідчої та оперативної інформації нерідко буває замало для розуміння реальної ситуації.

Під час огляду місця події зазвичай присутня велика кількість слідів, частина з яких не належать до події, що розслідується. Сучасна криміналістика поділяє всі виявлені сліди злочину на обманні, симуляційні, справжні, ситуаційні і предметні. Наведена класифікація дозволяє у ході висування та перевірки оперативно-розшукових версій не тільки ефективно отримувати потенційну розшукову інформацію, а й виділяти із загальної маси сліди, залишені самим злочинцем.

У цих випадках версії про сутність події будуються за аналогією, на основі професійного досвіду розслідування таких правопорушень. Первинні оперативно-розшукові версії допомагають під час огляду місця події об'єктивно відібрати факти, що стосуються події, і всебічно оцінити. Ретельний аналіз цих фактів забезпечує висування інших версій та їхнє активне використання в ході подальшого дослідження матеріальної обстановки місця події.